

POSUDEK VEDOUCÍHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

NÁZEV: Lužičtí Srbové a společnost Pojizeří a středního Polabí v době první Československé republiky

314 stran textu, seznam pramenů a literatury, tabulky a grafy v textu, obrazové přílohy

AUTOR: Ladislav FUTTERA

VEDOUcí PRÁCE: PhDr. Jan Zdichynec, Ph.D.

Odevzdáno na Ústavu českých dějin FF UK v květnu 2016.

Svémi rozměry i záběrem neobvyklá práce Ladislava Futtery se zrodila ze zvědavosti, možná zpočátku trochu skeptické, o problematiku Lužických Srbů a zejména z regionálně podmíněného zájmu o jejich vztahy k Československu, které se v meziválečném období rozvíjely především v Mladé Boleslavi a okolí. Autor téma sleduje dlouhodobě, navazuje zde na svou bakalářskou práci, jejíž výzkum ovšem výrazně rozšiřuje a prohlubuje. Zároveň využívá nejen vzdělání historika, ale také germanisty a bohemisty (literárněvědný přístup k rozboru textů), a své velmi dobré jazykové znalosti (němčina, lužická srbština). V odborném tisku již Futtera publikoval některé své studie navazující na jeho výzkum.

Po stránce formální nelze práci vytknout takřka nic. Je napsána gramaticky bezchybně – jen výjimečně zde najdeme překlepy (s. 5, „Serbki“, s. 45 – „středisko německých kolonizace“; s. 123 – „jakkýsi“), omylem opakovaná slova či chyby (s. 61 – klášter „Mariina hvězda“, měli bychom psát s velkým –H-, nadbytečná čárka – s. 103, „syžetu, o chudičké dívčině, co ke štěstí přišla“, není „briskní“, s. 106, psal bych „Mladoboleslavští“ – s. 112, „Semilští“ – s. 130 atd.). Futtera dle mého soudu poněkud nadužívá množného čísla v 1. osobě, někdy ale v jedné větě hovoří za sebe v singuláru i plurálu, např. na s. 20. Výborně je zpracovaný poznámkový aparát, jen místy chybí např. kurzíva v názvech děl (s. 32, pozn. 94, v názvu „občanská společnost“); navrhl bych použít zkratky např. pro některé opakovaně citované archivní jednotky (Kniha protokolu semilského odboru) nebo periodika (*Týden horských okresů*). Jeho styl je kultivovaný, jeho tok jen místy narušuje opakování některých informací (v některých kontextech ovšem nezbytné, nadbytečné je např. opakování informace o německé úřední agendě na s. 46 a 60) či příliš dlouhá souvětí.¹ V některých pasážích působí text poněkud rozvláčně, možná až příliš narativně.² Domnívám se, že vnímání opravdu rozsáhlého výkladu by usnadnilo rozčlenění na četnější podkapitoly, autorovi však nelze upřít literární talent, jak se projevuje zejména v působivých pasážích o zanikání odborů SPL či poválečné obrodě a v závěru práce.

K jednotlivým pasážím: abstrakt je přehledný a věcný; jazykově správný je i abstrakt anglický. Jasně, potřebné a zároveň plastické je vymezení oblasti Pojizeří i Polabí, kde autor vhodně propojuje aspekty geografické, sociální i ekonomické. Oceňuji obšírné, kritické a věcné zhodnocení literatury. Nenalezl jsem žádnou relevantní položku, kterou by sem bylo možné doplnit, snad jen by bylo zajímavé z hlediska dějin dějepisectví důkladněji zhodnotit *Stawizny Serbow* či současné pokusy o dějiny Lužických Srbů. Autor zná i odbornou literaturu polskou i německou. Futtera má dobrý přehled o pramenech, z velké části záměrně zničených na počátku Protektorátu Čechy a Morava. Archiv Společnosti přátel Lužice se ovšem v současnosti ještě zpracovává, takže je snad možné očekávat další nálezy. Lze naznačit, proč vznikl výstřížkový archiv tisku v Budyšíně? (Souvisí s působením Wendenabteilung?).

Věrohodně působí autorova metodologická východiska (i když pasáž nazvaná „metodologie“ je spíše popisem struktury práce a obsahu jejích jednotlivých částí). Snad ještě větší odstup bych očekával od pramenů tiskových, i když jejich využití je vzhledem k podobě pramenné základny nezbytné. Někdy není ve výkladu dostatečně zdůrazněno, že autor vychází právě z novinových pramenů, případně by mohla být provedena důslednější stratifikace jejich různých typů (celostátní – regionální – politické – kulturní) a zdůvodněn přesněji jejich výběr (bylo by možné nastínit určité

¹ Někdy poněkud šroubovaná: s. 145: „Na jaře 1934 již bylo zřejmé, že s nijak významnými a hlavně hmatatelnými kontakty s Lužickými Srby v nejbližší budoucnosti počítat nelze“.

² Výjimkou jsou žurnalismy: např. „restart činnosti“, s. 141.

dějiny tisku na Mladoboleslavsku?). Futtera mohl zmínit též přístupy sociálních dějin (sleduje přece sociální sítě), prosopografii, zamyslet se nad koncepty sociální a symbolické komunikace, nad vlivem médií v kulturním vývoji ap.

Z poněkud mnohomluvného úvodu práce se vytrácí jasné stanovení, oč vlastně autorovi jde, tj. jasné stanovené otázky a cíle práce; místy si v úvodních pasážích již odpovídá na své otázky (např. o různé intenzivních vlnách zájmu o Lužické Srby ve sledované oblasti, o jejich příčinách ap.).

Snad zbytečně rozsáhlá je kapitola druhá, o dějinách lužickosrbského etnika a jeho cestě k formování moderního společenství: soudím, že by bylo možné ji zkrátit, případně propojit s částí o česko-lužickosrbských vztazích (kapitola 3), i když některé momenty by možná nevyzněly tak jasné jako nyní. Obdobně např. pasáž „Slované v cizím státě“ (na pětadvaceti stranách, jež by bylo jistě možné rozčlenit na kratší podkapitoly; zrovna zde, jako i v několika dalších příkladech, nepokládám název za příliš výstižný, snad by literárně laděný titul mohl ustoupit přesnějšímu názvu) se poněkud překrývá se „syntetickou částí“ o činnosti jednotlivých odborů (několikrát se proto musí zopakovat informace o jabkenických prázdninových pobytech a aktivním řídicím učiteli Havlínovi). Oceňuji ovšem, že Futtera je schopen se s přehledem pohybovat ve výkladu o středověkých stejně jako o moderních dějinách. Rozdělení práce na část analytickou a syntetickou pokládám za nosné, stejně jako dvojí perspektivu pohledu (mikrohistorickou i celostátní). Chybí důslednější konfrontace dnešních „tvrdých fakt“ o dějinách Lužických Srbů s obrazem, jak se utvářel za 1. republiky v sorabofilském, spíše popularizačním diskursu. Cenné jsou různé kontexty problematiky (menšinářská ochrana, vztah Čechů a Němců, společenské souvislosti, zhodnocení vůdčích osobností SPL Páty a Zmeškala; ve všem těchto dosti rozmanitých tématech se autor orientuje s jistotou).

Pěkný je výklad o lužickosrbské národní historiografii, který se může opřít i o autorovy zkušenosti s rozbořem mýtu o Libuši a v mnohém nastavuje zrcadlo i českému pojetí národní historie; trefné je zhodnocení ztotožnění vztahu etnika a teritoria. Oceňuji zapojení Hrochovy typologie národních hnutí i polemiku s ní a nastínění nových pohledů; stálo by za to ocitovat ještě studie Eduarda Maura o utváření národního vědomí v době předmoderní.

Velmi rozsáhlá je analytická část, vhodně rozčleněná podle činnosti jednotlivých poboček SPL, respektive měst a městeček, kde sorabofilské aktivity našly širší odezvu. V pasáži o Jabkenicích a Mladé Boleslavi autor navazuje na svůj rozbor v rámci bakalářské práce, ale prohlubuje jej; zcela nové jsou však medailonky o dalších městech; zejména sorabofilské dění v Semilech přitom dobře dokresluje poznání rozvoje a dalšího fungování regionálního odboru i z hlediska sociálního (návaznost na činnost sokolskou) a ukazuje zajímavé paralely k dnešnímu životu SPL; dobrý pendant k činnosti mladoboleslavského odboru představují také Poděbrady. Pozoruhodné jsou informace o pořádání různých zájezdů a zejména slovanských (lužických) večerů, jež tvořily páteř činnosti jednotlivých odborů. Chápu, že autor pokládal za nutné uvést všechny dostupné podrobnosti, někdy ale čtení a opakování podobných údajů působí mírně únavně (snad by některé údaje bylo možné včlenit do tabulek?). Autor někdy události interpretuje, někdy prostě registruje, jak už jsem naznačil, bylo by vhodné více zdůraznit, že často jde o obraz sestavený na základě obrazu tiskových pramenů, tedy obraz, který se sám opírá o určitý konstrukt. Bylo by vhodné na některých místech ještě více text uvnitř provázat, např. když autor mluví o vydání Sellnerových brožur (s. 109), měl by naznačit, že je bude ještě samostatně rozebírat.

Je otázka, zda lze hovořit o silném historismu polistopadové SPL – jak by jej autor vysvětlil? Víme více o obsahu osvětových kursů, např. toho českolipského (s. 104)? Byly *schadźowanky* opravdu jen krojovanými slavnostmi? Lze z pramenů vyčíst něco víc o výběru dětí na prázdninové kolonie? Byly to opravdu děti z chudých rodin, jak autor mimoděk sugeruje? U pasáže o Jabkenicích (s. 119 sq.) by mělo být jasněji naznačeno, že část výkladu již autor publikoval.

Zdařilá je i část *univerzália a specifika*, kde autor citlivě vysvětluje pozici sorabofilského zájmu v kontextu zájmu o hraničáře, respektive zájmu slavofilského (jasně se tu odlišuje oblast Pojizeří a středního Polabí). Ukazuje se také, že sorabofilské aktivity se mohly rozvíjet i bez SPL. Cenná je i pasáž o sorabofilech, jejich počtu atd., vztažená k podobě a velikosti jednotlivých měst, kde se aktivity rozvíjely. Důležitý je rozbor sociálních sítí, zastoupení žen, politického spektra podporovatelů Lužických Srbů; velmi živě a čtivě, i když poněkud popisně působí pasáž o „všedním životě“ odborů, metodicky vyspělá je potom sémantická analýza jednotlivých aktivit SPL, počínaje lužickým večerem (polemika s Brummerovou disertací). Vrchol jistě tvoří sémiotická analýza „snu o

Lužickém Srbovi“, který provázelo za první republiky i v současnosti i mnoho nevědomosti, nepřesností a klišé. Rozbor reflexe problematiky v tisku (byť není úplně jasně stanoven výběr sledovaných tiskovin) ukazuje, že autor vyčerpал možnosti tématu dané dostupnými prameny. Závěr je přehledný a i literárně velmi zdařile shrnuje výsledky systematického výzkumu. Větší péče snad mohla být věnována obrazovému doprovodu; bohužel část podkladů obdržel autor ze Serbskeho kulturneho archiwu až po odevzdání práce.

Několik postřehů a otázek na závěr: ukázal další výzkum možnosti zhodnocení sorabofilských aktivit např. mezi aktivitami rusofilskými či polonofilskými? (právě v komparativním přístupu bych viděl možnosti dalšího rozvoje tématu). Ocenil bych doplnění medailonků některých často připomínaných osobností, jež by usnadnily vnímání textu a snad by umožnily vyvarovat se některých opakování (Zmeškal – Páta – Havlín – Škoda). Je škoda, že alespoň úryvky z některých brožur nebyly vloženy do příloh, pro utvoření konkrétnější představy. „Státní pobočný archiv“ v Budyšíně bych bez rozpaků překládal jako archiv „filiální“ (s. 28); domnívám se, že zejména Horní Lužice byla pro osídlení dosti vhodná a hospodářsky atraktivní, spíše než o národní emancipaci bych v raném novověku hovořil (opatrně) o emancipaci jazykové (s. 45); město Lubáň se většinou luteranizovalo a katolickou zůstala jen menšina. Větší pozornost by si zasloužila záhadná postava Jurije Wićaze, „cestovatele“, který se jen mihne Futterovým výkladem (na podzim 2014 mu článek v ČLV věnovala Judith Wjeńkec). V úředním styku mezi Lužicemi a centrem České koruny se přece jen čas od času objevila čeština (s. 46); opravdu lze říci, že náboženské hledisko v českém prostředí vytlačila v 19. století nacionalizace? (Nebylo to dáno spíše silnější pozicí katolické církve?, s. 49). Kořeny představ o Cyrilovi a Metodějovi jako apoštolech Lužických Srbů lze nacházet už v 18. století (Abraham Frencl, Christian Knauthe).

Z výše uvedeného vyplývá jednoznačně, že diplomová práce Ladislava Futtery si zaslouží být obhájena, a to se známkou výborně; může jistě fungovat i jako základ případného rigorózního řízení.

V Praze, 18. května 2016

PHDR. JAN ZDICHYNEC, PH.D.